

*Моїй дружині з любов'ю
присвячую цю книжку*

ПЕРЕДМОВА

Більшість пригод, описаних у цій книжці, сталося насправді: декотрі — зі мною самим, інші — з моїми шкільними товаришами. Гека Фінна змальовано з життя. Тома Соїєра також, але він — персонаж не одноосібний, бо поєднує в собі риси вдачі трьох хлопців, яких я знав, і, отже, належить до мішаного архітектурного стилю.

Чудні забобони, згадувані далі, були дуже поширені серед дітей і негрів на Заході за тих часів, про які йдеться в цій оповіді, — тобто тридцять — сорок років тому.

Хоч моя книжка написана передусім на розвагу хлопчикам та дівчаткам, я сподіваюся, що її залюбки прочитають і дорослі чоловіки та жінки, бо мені хотілося б викликати в них приємні спогади про те, якими були колись вони самі, як почували, думали й розмовляли і в які дивовижні історії іноді встрявали.

Гартфорд, 1876

Автор

РОЗДІЛ І

— **Т**оме!
Ані звуку.

— Томе!

Ані звуку.

— Де ж це він, шибеник, подівся, хотіла б я знати... Томе, озвися!

Ані звуку.

Стара жінка зсунула вниз окуляри й, дивлячись поверх них, роззирнулася по кімнаті; потім підняла окуляри на чоло й поглянула з-під них. Шукаючи таку дрібницю, як хлопець, вона майже ніколи не дивилася крізь скельця: то були парадні окуляри, втіха її душі, і призначалися вони для «вигляду», а не для діла, — так само вона могла б дивитися й крізь дві конфорки з кухонної плити. Якусь мить стара стояла видимо спантеличена, а тоді промовила — не надто сердито, проте досить голосно, щоб її почули меблі в кімнаті:

— Ну стривай, попадешся ти мені в руки!..

Стара не докінчила, бо саме стояла нахилившись і тицяла щіткою під ліжком, отож мусила раз у раз зводити дух. Та з-під ліжка вона виштурхала тільки kota.

— Зроду не бачила такого поганця!

Вона пішла до відчинених дверей, стала на порозі й повела оком по грядках помідорів, зарослих дурманом, — то був її «город». Тома не видно ніде.

Тоді вона підвищила голос, — так щоб було чути далі, — й гукнула:

— Гей, *То-о-ме!*

Раптом позад неї щось шурхнуло, і вона обернулася — саме вчасно, щоб схопити за полу куртки невеликого хлопчиська й не дати йому втекти.

— А, ось ти де! Я ж таки мала б подумати про цю комору. Ти що там робив?

— Нічого.

— Нічого? А ти поглянь на свої руки. І на свій рот. Це що таке?

— Не знаю, тітонько.

— Зате я знаю. Це варення — ось що це таке. Сто разів тобі казала: не чіпай варення, бо шкуру злуплю! Ану дай мені оту лозину!..

Лозина зависла в повітрі. Здавалося, порятунку немає.

— Ой тітонько! Мерщій оберніться!

Стара рвучко обернулася і про всяк випадок сторожко підібрала спідницю. А хлопчисько миттю дременув геть, видряпався на високий дощаний паркан і зник з очей.

Тітка Поллі з хвилину стояла розгублена, потім тихенько засміялася:

— Ну й розбишака ж, хай йому абищо! Невже я так-таки нічого не навчуся? Це ж уже вкотре він отак мене дурить. Мабуть, і справді старі дурні найдурніші. Недарма кажуть: старого собаку нових штук не навчиш. Та Боже ж ти мій, у цього хлопчиська і витівки щоразу інші, отож не знаєш, чого

й сподіватися. І він наче знає, скільки можна мучити мене, доки мені урветься терпець. Знає і те, що досить йому хоч на мить збити мене з пантелику або насмішити, як мені вже несила й руку звести, щоб добряче його відшмагати. Ой, не виконую я свого обов'язку щодо хлопця, бачить Бог! Хто попускає дитині, той псує її, говорить Святе Письмо. Грішниця я і знаю, що доведеться мені прийняти кару й за себе, й за нього. В ньому наче біс сидить, то помилуй мене Боже, він же, сердешна дитина, син моєї покійної сестри, і мені просто не стає духу лупцювати його. Щоразу як даю йому втекти, мене гризе сумління, а як поб'ю його — аж серце кров'ю обкипає. Правду каже Святе Письмо: короткий вік людський і сповнений скорботи, — так-бо воно й є... Ось він сьогодні не піде до школи, то я повинна покарати його за це: доведеться йому завтра працювати. Хоч це й жорстоко — змушувати його працювати в суботу, коли всі інші хлопці гулятимуть, але ж праця — то для нього справжня мука, і я повинна бодай так виконувати свій обов'язок, а то геть занапащу хлопця.

Том справді не пішов до школи й дуже приємно згаяв час. Додому він повернувся, тільки-тільки щоб до вечері встигнути допомогти чорношкірому хлопчині Джімові напилати на завтра дров і нащипати скіпок — чи принаймні встигнути розповісти йому про свої походеньки, поки Джім сам зробив зо дві третини всієї тієї роботи. А от Сід, Томів молодший (чи, власне, зведений) брат, на той час

уже закінчив своє діло (він збирав скіпки): то був слухняний хлопчик, який не любив пустощів і нікому не завдавав клопоту.

Поки Том вечеряв, при кожній зручній нагоді тягаючи з цукорниці грудочки цукру, тітка Поллі діймала його підступними, повними прихованих пасток запитаннями, сподіваючись загнати хлопця на слизьке й вивідати в нього правду. Як і багато хто з простодушних людей, вона тішила себе марнославною думкою, ніби має неабиякий хист до таємної дипломатії, і вважала свої наївні хитрощі за чудеса винахідливості й підступності.

— Томе, — спитала вона, — сьогодні в школі було душно?

— Так, тітонько.

— Страшенно душно, правда ж?

— Так, тітонько.

— І тобі, Томе, не захотілося піти скупатись?

Зачувши недобре, Том ураз нашорошив вуха. Він пильно глянув у тітчине обличчя, але нічого особливого не добачив і тому відповів:

— Та ні, тітонько, не дуже.

Стара простягла руку, помацала Томову сорочку й сказала:

— Ну що ж, тобі, я бачу, й тепер не дуже жарко. — А сама тайкома тішилася тим, як спритно й непомітно зуміла перевірити, чи суха в хлопця сорочка.

Але Том уже збагнув, звідки вітер дме, і випередив її наступний хід.

— Дехто з нас поливав собі на голову з помпи. У мене й досі волосся вогке, ось бачите?

Тітка Поллі з досадою подумала, що не скористалася з цього очевидного доказу й дала обвести себе круг пальця. Тоді в неї сяйнула нова думка.

— Але ж, Томе, щоб полити собі на голову з помпи, не треба було розпорювати комір сорочки там, де я зашила, правда? Ану розстебни куртку!

З обличчя в Тома збігла тінь тривоги. Він розстебнув куртку. Комір сорочки був міцно зашитий.

— Що ти скажеш! Ну гаразд, нехай. Я ж таки була певна, що ти не пішов до школи й купався в річці. Та я не гніваюсь на тебе, Томе. Хоч віри тобі, як то кажуть, уже й немає, але часом ти буваєш кращий, ніж здаєшся. Принаймні сьогодні.

Вона й засмутилася тим, що проникливість зрадила її, і водночас була рада, що Том бодай цього разу повівся як годиться.

Аж раптом обіззався Сід:

— Чогось мені здається, ніби ви зашили йому комір білою ниткою, а тут чорна.

— Та певне ж білою!.. Томе!..

Том не став чекати, що буде далі. Уже в дверях він обернувся й гукнув:

— Ну, Сідді, це тобі так не минеться!

У безпечному місці Том роздивився на дві великі голки, застромлені зі споду у вилогу його куртки й обмотані нитками: одна білою, друга — чорною. І пробурмотів сам до себе:

— Вона б зроду не помітила, коли б не Сід... Чорт її знає! То вона зашиває білою ниткою, то чорною. Щось би вже одне, а то де там устежити. Але Сіда я таки відлупцюю. Буде йому наука.

Том аж ніяк не був Зразковим Хлопчиком у містечку. Та він дуже добре знав такого і страшенно не любив його.

Минуло хвилини зо дві, а може, й менше — і він забув про всі свої злигодні. І не тому, що вони були не такі прикрі й гіркі, як злигодні дорослих людей, — просто їх на якийсь час витіснило нове непереборне захоплення, точнісінько так, як і доросла людина забуває своє горе, збуджена якимсь новим, цікавим для неї ділом. Таким цікавим ділом став для Тома новий спосіб свистіти, щойно перейнятий від одного негра, — і хлопцеві не терпілося повправлятися у ньому на волі. То був особливий, подібний до пташиного, свист, таке собі заливчате щебетання, яке виходить, коли часто-часто доторкатися кінчиком язика до піднебіння, — читач, певно, пригадає, як це робиться, якщо він сам був колись хлопчиком. Не пошкодувавши зусиль, Том скоро опанував цю премудрість і тепер простував вулицею з солодкою музикою на устах і великою вдячністю у душі. Він почував себе, наче астроном, що відкрив нову планету, але радість його, поза всяким сумнівом, була ще більша, глибша й щиріша, ніж в астронома.

Літні надвечір'я тягнуться довго, і надворі ще не споночіло. Раптом Том урвав свою трель. Перед